

ЗА ИМЕТО НА МОМЧЕ ПРЕТЕНДЕНТ ЗА ЦАРСКИЯ ПРЕСТОЛ В ПЕСНИТЕ ЗА ПАДАНЕ НА ЦАРСТВОТО НА ЦАР КОСТАДИН

Светла Дживтерева

Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“

Работата изследва коледните песни с мотив „Момче претендент за царския престол“ като разглежда имената на момчето в различните варианти на песента и се опитва да уточни кое от тях най-устойчиво се свързва с неговия персонаж.

Досегашните изследвания на песента я причисляват към кръга от песни за падането на царството на цар Костадин. Смята се, че този кръг има стара митологична подложка. Според Иван Добрев, песните за падането на царството на цар Костадин актуализират праславянски есхатологичен сюжет, който възхожда към индоевропейския космогоничен мит ¹.

Опозицията „крушение“-”възстановяване на царството“ се изравнява по смисъл с „разрушение“-”възстановяване на Световния порядък“ – основна тема на праславянските коледни песни. Името на цар Костадин е загубило до голяма степен първоначалната си връзка с историческата личност на Константин Велики и е изменило под влияние на фолклорното световъзприемане своето значение, като се е превърнало в синоним на Цар.

Фолклорната представа за цикличната природа на царството може да бъде открита и в песните с мотив „Момче претендент за царския престол“. В тях гибелта на царството е представена като гибел на Вселената и, съответно, актът на смяната на цар Костадин с Малкото момче на престола има смисъл на преход от състояние на крушение и гибел към въдворяване на ред.

В нито един вариант на песента името на момчето не е „Малък Костадин“. То е наречено „Малък Павел“, „Малък Даньо“, „Млада Бога“ и „Малък Иванчо, Юванчо или Йованчо“.

Името „Малък Павел“ се среща в ограничен брой песни само от района около гр. Червен Бряг. Песните с името „Малък Даньо“ обикновено възпроизвеждат част от мотива. „Млада Бога“ е наречено момчето в две песни от с. Зайчино Ореше и с. Каравелово, Новопазарско.

Името „Малък Йованчо“ се свързва най-устойчиво с персонажа на Момчето претендент за царския престол. То се среща най-често в коледните варианти на песента. Същевременно „Иванчо“ и „Йованчо“ е името на Момчето в множество балади, които не са включени в коледния цикъл.

Интересно потвърждение на тази теза се открива в среднобългарския превод на съчинението „Житие на Свети Андрей Юродиви“ ². Описаното в него пророчество за последното време се вписва в рамките на разгледаната представа за грешен цар, който води със себе си гибел на царството и разрушение на Вселенския порядък, и благ цар, който ще го смени, за да изгради отново царството и който ще възстанови нарушения Порядък. „Благият“ цар тук носи името Иоан и е възможно това да е станало чрез фолклорното посредство на песните с мотив „Момче претендент за царския престол“. А името на Момчето в тях е „Малък Иванчо“.

БЕЛЕЖКИ

1. Добрев, Ив. Произход и значение на праславянското консонантно и дифтонгично склонение. С., 1982.
2. Старобългарска есхатология. С., 1993, 187-196.